Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

HOBRO ILDEBRANDE 1812 OG 1813 SAMT BYENS GENREJSNING

BESKREVET AF

HJALMAR SCHMIDT

KOMMUNELÆRER

HOBRO ILDEBRANDE
1812 OG 1813
SAMT BYENS GENREJSNING

BESKREVET AF

HJALMAR SCHMIDT

KOMMUNELÆRER

HOBRO

HOBRO AVIS' BOGTR.

1912

Ved Imødekommenhed fra forskellige Sider – hvorfor jeg herved bringer min Tak – har det været mig muligt at udskrive, hvad der i Hobro Raadstuearkiv findes ang. de store Ildebrande her i Byen 1812 og 13. Og selv om Materialet ikke er helt udtømmende, er det dog saa fyldigt, at det giver et tydeligt Billede af disse Ulykkesaar og begynde dermed.

Der har mig bekendt ikke før været givet nogen samlet Fremstilling af Brandene; det turde da være paa sin Plads nu, da Hundredaarsdagen for den første Begivenhed er nær, at begynde dermed.

De Akter, som angaar den unge Pige, der foraarsagede Branden i 1813, findes ikke i det herværende Arkiv og er derfor ikke benyttet her. Kun i Forbigaaende er hendes Sag omtalt i det følgende. Men denne uhyggelige Begivenhed er jo ogsaa beskrevet flere Gange og derfor sikkert kendt af de fleste.

En Del Oplysninger af Interesse om et Par af de ledende Familier i Datidens Hobro er beredvilligt stillet til min Disposition af nulevende Slægtninge; jeg takker herfor, ligesom jeg føler mig staaende i Taknemmelighedsgæld til de to Smaaboger om Hobro, som Dorthea Thomsen har udgivet.

*

Hobro Købstads ældste Historie er indhyllet i Mørke, og desværre lykkes det næppe nogen Sinde at trænge igennem dette. Først med det 16. Aarhundrede faar man faste Holdepunkter, og dog flyder Kilderne endnu meget sparsomt. Stadig er Hobro blevet hjemsøgt af Ulykker; særlig har de fjendtlige Indfald i 17. Aarhundrede udmarvet den, og hvad den ydre Fjende har sparet, har en indre Fjende –

„den røde Hane" — handlet ilde med. Det fortælles saaledes, at Byen 2 Gange er brændt „Nord for Kirketrappen", og med Sikkerhed ved man, at en Ildebrand den 23. Juni 1690 lagde Halvdelen af Byen i Aske. Er det saa at undres over, at den i lange Tider hørte til de mindste i Kongeriget!

Pontoppidan opgør 1767 Antallet af Huse og Gaarde til 72 og Beboerne til omkring 450; efter Taksationsprotokollen 1781 er Ejendommenes Antal da 79, og dette Tal findes uforandret ved Taksationen 10 Aar senere. I det næste Tiaar sker der en lille Stigning til 83 Numre, og 1811 bestaar „Hobro Købstad efter Taksation af Murermester Jens Peter Pedersen og Tømmermand og Snedker Niels Christensen Møller af i alt 90 Ejendomme. — Indvaanernes Antal har paa den Tid været omkring 500.

Ved disse forskellige Opgivelser er den uden for Byen liggende „Blaakilde Mølle" medregnet.

I.
BRANDEN 1812

Hvor nu Karetmager Gardes og Former Larsens Ejendomme findes, laa i 1812 før den store Brand en anselig, gammel Købmandsgaard, hvis Forhus bestod af 14 Fag med Kvist over de 3 Fag, alt opført af Ege- og Fyr-Bindingsværk med murede Vægge og Tegltag. Til Gaarden hørte desuden flere Sidehuse, et Tværhus og en Udbygning, alle af Bindingsværk med murede og klinede Vægge og delvis Tegl- og Straatag. Mandrup Due og senere Sønnen, Peder Due, havde residered her, derpaa var Ejendommen kommen i Andreas Brendstrups Hænder, og denne havde 1812 solgt det meste til Købmand Peder Grøn.

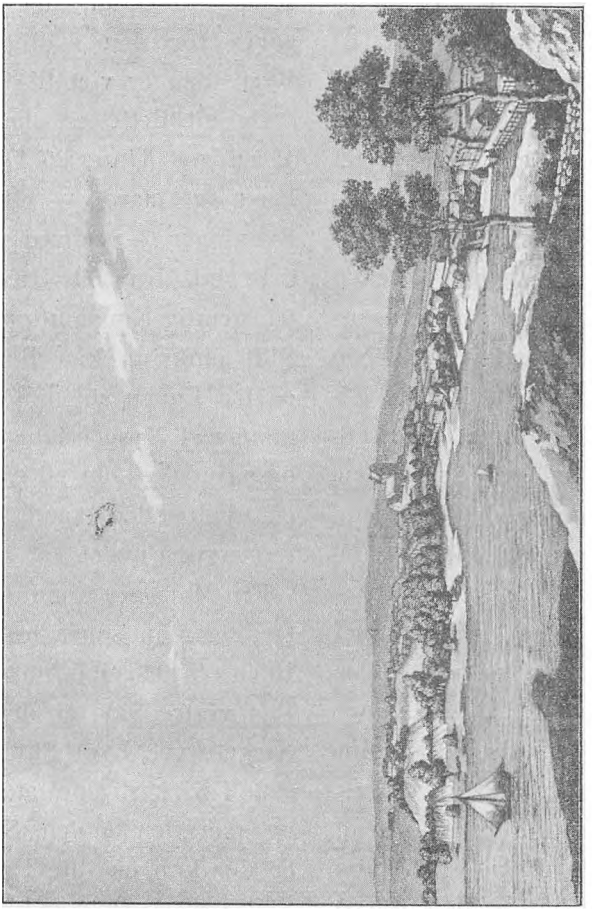
— Syd for Købmandsgaarden fandtes endnu Rester af den store Kodam, som omtales 1767 af Pontoppidan, og ved den nuværende Markedsplads laa kun én Bygning, nemlig Konsumtionsboden, tilhørende Hans Majestæt Kongen. Det gamle Hyrdehus ved Siden af Boden var under Nedbrydelse.

* * *

Onsdag den 19. August 1812 om Formiddagen indfinder Konsumtionsbetjent Poul Jørgensen sig i Købmand Grøns Krambod for at slaa en lille Passiar af

dog snart forstyrret, da Betjentens Nabo, Skomager Jens Nordmand, hastigt træder ind ad Døren og kalder dem ud.

Han er borte med det samme,

Hobro omkring 1800. Stik af H. A. Grosch, tegnet af C. H. Wandall. (Det kgl. Bibliotek).

med Svenden Zimmermann. Det skete tit; thi Jørgensen boede, hvor nu Jernstøberiet ligger, og kom paa sin Vej til og fra Konsumtionsboden ofte forbi Grøns Ejendom. Deres Passiar bliver

før der er Tid at give Forklaring, og de skynder sig ud og ser Poul Jørgensens Hus i Brand. Klokken er paa den Tid 11.

Mens Ejeren iler hjem at redde, hvad reddes kan, bliver der gjort

„Anskrig". Den gamle Brandtromme lader sin ildevarslende Røst høre over den lille By, og fra alle Sider strømmer de opskræmmede Indvaanere til; man véd, hvad det gælder. Brandinspektøren, Guldsmed Samuel Lindrup, iler med en Del af Brandmandskabet til Raadhuset at bringe Sprøjten med øvrigt Tilbehør til Brandstedet — og det maa til deres Ros siges, at det sker med Hastighed — men da er allerede Poul Jørgensens Hus i ét Flammehav, og i Naboejendommen, tilh. Bager Fisker, har Ilden faaet godt fat. Knitrende og buldrende raser den. Røg og Flammer drives ud af alle Aabninger, og Heden holder Folk i ærbødig Afstand.

Brandassistenten, Kobbersmed Laurits Keyser, er ved Brandens Opkomst i Marken; men den stærke Røg viser ham Faren, og han iler hjem. Og sandelig: alle Kræfter maa i Brug, om ikke hele Byen skal blive et Bytte for Flammerne; thi Ilden breder sig — hjulpet af den stærke Blæst — med rivende Hast, næsten hurtigere end det kan beskrives. De straalækkede Huse paa den anden Side af Adelgaden kan ikke modstaa den Regn af Gnister, som Østenvinden fører derover, og Ilden tager nu ogsaa fat der. Alt er Forvirring, Raaben og Skrigen, Buldren og Bragen; Brandvæsnet staar afmægtigt, der kan intet gøres for den sydlige Del af Byen, den er viet til Undergang.

Og alt dette er skeet i Løbet af en god Time. 26 Ejendomme, Huse og Gaarde — eller i alt 70 Bygninger — er ved Middagstid i Brand. Kun ét Hus er gaaet fri, nemlig Konsumtionsboden. — Vidt omkring kan Branden ses, og fra Egnen strømmer Folk til, mange af Nysgerrighed, men dog ogsaa nogle, som vil række Byen en hjælpende Haand, om det ellers nytter noget.

Fra Mariager kommer to Sprøjter, og man søger nu at hindre Ilden i at gribe mere om sig. Paa vestre Side er den naaet til Kirketorvet, hvor Skolen og Husene i Kirkestrædet staar i Brand, og paa den anden Side Gaden er der kun en lille Ejendom før Skibsgaden, som endnu er gaaet fri, nemlig Madam Brøchners Sted; men det hele synes kun et Tidsspørgsmaal, naar Ødelæggelsen gaar videre. Dog er det, som der er kommen mere Plan i hele Redningsarbejdet, og gen-

nem Larmen lyder nu stærkere og stærkere Øksehuggene og Pumpeslagenes regelmæssige Gang og virker beroligende. Og Anstrengelserne lykkes. Vinden gaar mere og mere mod Nord, og den største Fare er ovre. Dog gaar der flere Dage endnu, før man helt er beroliget, og først 21. August efter „vedvarende utrættelig Beskæftigelse med Ildens Slukning, saavel Nat som Dag, er det bragt dertil, at ingen Fare er at befrygte."

* *

Som et Tordenslag er denne frygtelige Begivenhed kommen over de ulykkelige Indvaanere, og det paa en Tid, hvor Modstandskraften kun er svag. — Krigen med England har jo alt raset i fem Aar, og Landets Pengevæsen nærmer sig Katastrofen. Og Ulykken bliver ikke mindre, naar man betænker, hvorledes hele Forsikringsvæsenet endnu er i sin Barndom.

De store Ildebrande Landet rundt i de forrige Aarhundreder — og ikke mindst Kjøbenhavns store Brand 1728 — havde vel aabnet Øjnene paa de ledende Mænd for, at her maatte gøres noget, og Resultatet var saa blevet Forordningen af Januar 1761 angaaende en almindelig gensidig Brandforsikring for de danske Købstæders Bygninger. Men herved var man blevet staaende, og endnu 1812 hørte det til Dagens Orden, at Indbo, Lager m. m. maatte henstaa uassurerede. Vel var Indboet i Regelen tarveligt, og Lagrene smaa; men med hele Datidens Byggemaade for Øje var det netop i særlig Grad nødvendigt at forsikre, at ikke den flittige Borger skulde se sit Livs Arbejde forspildt og sig selv med Familie bragt til Tiggerstaven.

De gamle Taksationsprotokoller viser for Hobros Vedkommende, at af de 26 nedbrændte Steder har kun et Par været helt forsynet med Tegltag, nogle enkelte med Tegl til Gaden og Straa til Gaarden, og Resten med Straa alene, ja, én Bygning endog med Straa og Lyng. Ikke ét grundmuret Hus har der været imellem, de fleste har været opført af Ege- og Fyr-Bindingsværk med murede Vægge, og Resten har kun haft klinede Vægge.

Et stort Ansvar paahviler Indvaanerne derved, at Bestemmelserne af 1761 angaaende Skor-

stene, Køller og Bagerovne ikke overholdes. Det er næsten utroligt, hvilken Ligegyldighed Folk i saa Henseende har udvist. — Ved en Synsforretning, foretaget 13. Maj 1812, er der ikke mindre end 42 forskellige Borgere, som ikke har Sagerne i Orden. Mest er det: „Hul paa Skorstenen", „Skorstenen rævnet" eller „Skorstenen tilpakket med Lyng"; men der forefindes ogsaa „rævnede og brøstfældige Køller og Ovne". 3. Juni samme Aar — altsaa kort Tid før den store Brand — holdes paany Syn, og da er kun Tredieparten i Orden. Derimod synes det, som Folk har været ret villige til at anskaffe de Læderbrandspande og Haandsprøjter, som krævedes. Protokollerne nævner saaledes 85 Spande og 21 Haandsprøjter, hvoraf henholdsvis 41 og 4 ødelagdes ved Branden 19.—24. August.

Byens Brandredskaber bestaar før Ulykken af en stor „Kaaber-Sprøjte" samt Vandkar, Tønder, Spande, Brandhager, Økser, Brandstiger m. m., alt staaende paa Raadstuen.

* * *

Den 24. August 1812 blev Brandretten sat i Byfoged, Kancelliraad Rommedahls Hus. Brandinspektøren og -Assistenten var tilsagt og mødt.

De afgav Forklaring om Tidspunktet for Brandens Udbrud, om Sprøjtens Henførelse til Brandstedet og om hele Slukningsarbejdet, uden at der fremkom noget, som kunde forklare Aarsagen til Ildens Opkomst. Angaaende Mandskabets Optræden udtalte de, at naar en enkelt blev undtagen, „havde det samlede Personale opfyldt sin Pligt, og alle vist sig meget virksomme."

Efter Tilsigelse er Poul Jørgensen mødt. Ingen er ramt saa haardt som han; hans Hustru er nemlig indebrændt. — Det bliver foreholdt ham „at afgive saa sandfærdig Forklaring, som han vil og kan bedige."

Hans Forklaring gaar ud paa, at Ilden sandsynlig er opstaaet fra Skorstenen, men paa en Tid, han ikke har været hjemme. Han er nemlig gaaet fra sit Hjem Kl. 8 om Morgenen og først kommen til Stede Kl. 11, efter at han i Købmand Grøns Kram-

bod har faaet Meddelelse om Branden.

Paa Spørgsmaal om, hvor mange Personer der var i Huset fra om Morgenen, svarer han, at kun hans Hustru, som indebrændte, har været til Stede.

Som næste Vidne fremstaar Handelsbetjent Zimmermann, hvis Forklaring falder sammen med det før nævnte.

Skomager Jens Nordmand møder dernæst frem. „Omtrent Kl. 10," fortæller han, „gik jeg ind i Poul Jørgensens Hus at hente noget Mel, som var mig lovet. I Køkkenet ser jeg Ild i Bagerovnen i noget Lyng, som ligger der, og tillige Ild i Taget over Ovnen, hvor der intet Loft findes. Poul Jørgensens Hustru sidder og syer og svarer paa min Bemærkning om Ilden, at hun vil slukke den med en Spand Vand". — „Jeg gør straks „Anskrig"," fortæller Jens Nordmand videre, „og skynder mig til Købmand Grøn, hvor jeg formoder, at Poul J. er, da jeg noget i Forvejen har set ham gaa op ad Gaden."

Endnu afhøres flere Borgere, sidst Politibetjentene Jens Brandenborg og Peder Sørensen der begge har været til Stede under Branden og ydet den første Hjælp; men intet nyt af Interesse fremkommer, hvorpaa det betragtes som fastslaaet, at Ilden er opstaaet fra Skorstenen og Bagerovnen.

Efter at der til sidst er ført Klagemaal over en af Brandmandskabet for respektstridig Opførsel mod Kobbersmed Laurits Keyser, slutter Forhøret med, at Brandinspektøren opgør Skaden paa Redskaberne og anmoder om deres snarlige Istandsættelse. — Dog ønsker den gamle Mand selv at træde tilbage fra Ledelsen, efter at han nu i omtrent 30 Aar — deraf 10 Aar som Brandassistent — har staaet for Styret, og i Brandrådsmødet paa Byens Raadstue den 15. Oktober 1812 „begærer han sin Afsked, formedelst Alder og Skrøbelighed".

Hans Efterfølger bliver Købm. Peder Due, hvem det paalægges „at forfatte et Forslag angaaende Brandvæsenets Forbedring og Anskaffelsen af ny Brandredskaber, saavel private som publiqve".

Foruden Poul Jørgensens Hustru krævede Ulykken endnu eet Offer, nemlig den otteaarige Ca-

roline Brendstrup, Datter af Kølmand Andreas B.

Den gamle Kirkebog fra 1812 siger herom: „Hun blev et ynkværdigt Offer for Luerne i ovennævnte sørgelige Ildebrand."

(De ældre Kirkebøger brændte alle 19. Aug.: et rigt Materiale til Belysning af Byens tidligere Historie gik desværre dermed tabt.)

*

*

Byens Nød har været stor, forfærdelig stor, derom vidner de gamle Protokoller, fra hvis gulnede Blade Sorgen og Savnet træder én i Møde.

Men samtidig har Offervilligheden sat sig smukke Frugter; det gælder de ikke ramte Borgere, hvis Døre gæstfrit har aabnet sig for de brandlidte, og det gælder Omegnens Beboere, hvorfra Gaver strømmer ind.

*

Taksationsmand,
Snedker Niels Christensen-Møller.

31. August 1812 blev Tabene ved den store Brand opgjort af Taksationsmændene og Fuldmægtig Olsen. Det har været en sørgelig Vandring for disse Mænd - lad os alligevel følge dem.

Vi begynder med Andreas Brendstrups forhenværende

Gaard. Alle 7 Bygninger er total nedbrændt. Forsikringssummen er 3700 Rdl. Kurant. „De overblevne brændte Materialier af Træ, Steen og Jern anses for 25 Rdl.," altsaa Brandskaden 3675 Rdl. Derpaa følger Ruinerne af Feldbereder Jens Hvilsoms Sted (nu Maler Jacobsens Ejendom), 3 Bygninger, som har været forsikret for 1050 Rdl. Ilden har her sparet for fem 5 Rdl. Næst er Avlsmand Jens Svenningsens Gaard nedbrændt, saa Snedker Gregers Hansens Hus, dette sidste til Viborggyden.

Men videre til Skomager Jens Hansens og Rebslager Christen Foldbergs nedbrændte Gaarde. (Paa den sidstes Plads ligger nu Restaurationen „Himmerland".) Dernæst følger Skrædder Hjermins Hus (forsikret for 160 Rdl.), saa Peder Poulsens, Hattemager Niels Ravns og Skipper Niels Hastunds Gaarde (den sidste paa Højskolehjemmets Plads), og ved Kirketorvet ses Tomten af Enkemadam Schous Gaard. Herfra har Ilden fortæret fire mindre Bygninger i Kirkestrædet samt Byens Skolehus, som har ligget ved Kirkegaarden ud til Kirketorvet.

Ad den toppede Brolægning, som er oversaaet med forkullede Træstumper og ituslaaede Brugsgenstande, gaar Vejen tilbage langs Adelgadens østre Side. Brandtomt ved Brandtomt, saa langt Øjet rækker mod Syd.

Det sidste Sted Syd for Skibsgaden er sparet; men saa følger Ruinerne af Drejer Borre Jensens og Snedker Christen Christensens Smaahuse, af Jørgen Bigums retstore Købmandsgaard, hvis Forsikringssum er 1980 Rdl., og af Peder Rasmussens mindre Gaard samt af Pastor Warbergs større. Denne sidste ejes ved Branden af Skomager Niels Mellerup og Bager Clemens Fischer. (Stedet er omtr., hvor nu Restauratør Fæsters og Bager Mortensens Ejendomme findes). Ved den store Brand boede Byens Sognepræst N. C. Spur her og mistede al sit Indbo.

Hin Formiddag, da Branden opkom, var Pastor Spur i Skjellerup, ridende.

Del stærke Brandskær og Røgen viste ham, hvorledes det var fat hjemme, og han lod Hesten

strække ud, alt, hvad den kunde. Men Hjemmet var i Aske, da han naaede Byen, og Familiens Medlemmer naaede kun at redde det Tøj, de gik i. En frygtelig Forskrækkelse fik Præstefolkene derved, at deres lille toaarige Datter Birgitte var blevet borte under Branden. Da denne udbrød, havde man nemlig overgivet hende i et ungt Menneskes Varetægt, at han skulde bringe hende i Sikkerhed. Men da han fjernede sig med Barnet for paalidelig som han var — at skaffe det et sikkert Tilflugtssted, mødte han en Kone, som i en temmelig bestemt Tone affordrede ham Barnet og derfor modtog det. Man forstaar Pastor Spurs og Hustrus Angest, da deres lille Pige ikke er at finde. Til sidst findes hun sammen med nogle andre Børn, som bemeldte Kone har taget at gøre Forretning med. Hun opnaaede ogsaa af Pastor Spur at modtage en aarlig Sum, saa længe han levede.

Syd for følger Tomten af Poul Jørgensens, Avlsmand Hans Budesens (hvor Niels Svingelberg bor til Leje) og Smeden Willum Jensens Gaarde, og vi standser en lille Tid ved det Sted, hvor Købmand Niels Taanings store Købmandsgaard ligger nedbrændt. Efter Hobro Forhold har den været anselig med sine 6 Bygninger, hvoraf en enkelt med 2 Etager. Forsikringssummen er ogsaa ret betydelig efter Datiden, nemlig 5610 Rdl. Kur. Kun to Gaarde i Byen er højere forsikret, Kancelliraad Rommedahls Gaard neden for Torvet (7,640 Rdl. K.) og Købmand Peder Dues prægtige Ejendom (hvoraf blandt andet Hovedbygningen staar endnu) ved Broen. (14,160 Rdl. K.).

Men tilbage til Taanings Gaard. „Total nedbrændt", hedder det om denne som om de øvrige. Og det samme maa siges om den sidste Købmandsgaard i Byens søndre Del, tilhørende Købmand Jacob Sørensen. Paa disse Steder ligger nu henholdsvis Forsamlingsbygningen og „Møllers Hotel".

Den samlede Forsikringssum beløber sig for de afbrændte Bygningers Vedkommende til 27,090 Rdl. Kurant. Brandskaden beregnes til omkr. 26,850 Rdl. K., idet man vurderer „de overblevne brændte Materialier" til godt 200 Rdl. K. — Taksationen 1811 over alle Bygningerne i Byen

opgør disses Værdi til 110,070 Rdl. K. (1 Rdl. Kurant lig 3,20 Kr.).

* * *

4. Septbr. 1812 afholdes et stort Møde i Hobro i Anledning af Byens Nød. Amtmanden for Randers Amt, Kammerh. Føns, er kommen til Stede, og en Kommission bliver udnævnt for at ordne alt til det bedste. Dens Medl. er: Amtmanden, Byfogeden, Sognepræsten samt Købmændene Peder Due, Schiellerup, Juul og Jens Michelsen, dernæst Kobbersmed Laurits Keyser og Farver Schnøyder. Man bliver enige om følgende:

1). Ingen nye Bygninger til Gaden opføres uden Kommissionens Samtykke. Denne skal gøre Forsøg paa at faa Bygmester Stilling fra Viborg hertil „at afsætte Gadernes Gang og Bredde."

2). En Udskrift af Taksationsprotokollen angaaende de afbrændte Steders Forsikring fremlægges.

3). Kommissionen finder passende at søge Brandhjælpen udbetalt, jo før, jo bedre, „paa det, at Vedkommende kan faa noget mellem Hænder til Materialiernes Indkiøb".

4). Der fremlægges en Fortegnelse over, hvad der til Dato er uddelt blandt de brandlidte af de indkomne frivillige Gaver. (Her følger Fortegnelse over 21 Borgere, som i alt har faaet 640 Rdl. udbetalt.).

5). Pastor Spur og Købmd. Peder Due bliver udnævnt til Kasserere for alle Udgifter og Indtægter.

6). Det vedtages, „at Byens Raadstue i Vinter benyttes til Skole, og at der opsættes et Skuur for Døren til Trækvind at afværge, item opsættes en anden Kakkelovn". — (Disse Ord taler for sig selv. I Forvejen er den gamle straatækkede Bygning brugt som Arresthus og Sprøjtehus, nu bliver den tilmed Skolehus.)

7). Paa Grund af Ildebranden kan efternævnte ikke længer „køre Vognmandsrejse", nemlig Andreas Brendstrup, Jørgen Bigum og Skipper Haslund. Man udbeder sig derfor Hjælp fra N. og Sdr. Onsild Sogne.

8). Til Byens brandlidte giver Amtmanden i Dag 500 Rdl. og lover det samme til 11. Decbr.

*

Sit næste Møde holder Kommissionen 16. Septbr. 1812. Ved sidste Møde var i alt indkommen af frivillige Gaver 6,471 Rdl. 3 Sk. Til i Dag er endvidere indkommen 7,966 Rdl. 3 Sk. Blandt disse findes temmelig betydelige Summer fra det „ældre og yngre Købmandslaug" i Randers samt fra Købmændene Sødring og Bierring i Aalborg.

Bygmester Stilling er kommet til Stede at afsætte en Linie, hvorefter Byen atter skal opbygges paa de afbrændte Steder, dog saaledes, „at den bliver mere regulair, og Gaden paa sine Steder bredere".

Angaaende denne Sag føres i længere Tid forskellige Forhandlinger mellem Cancelliet, Kommissionen og enkelte af de brandlidte, som meget nødig vil gaa med til Afstaaelse af noget af deres Grund, selv mod god Erstatning.

Imidlertid er det paatrængende nødvendigt at faa nye Bygninger opført, og allerede i Efteraaret 1812 og Foraaret 1813 opføres flere, hvorved „Hr. Amtmandens Bestemmelse og Bygmester Stillings Linie følges".

Dermed er Misfornøjelsen dog ikke forbi, og nogle Forhandlinger føres endnu; men Kommissionens Planer har jo allerede sejret ved de første Bygningers Opførelse, og derved bliver det saa.

I ovennævnte Møde 16. September vedtages, „at det ved nye Bygningers Opførelse skal iagttages, at ingen Straatage oplægges, at ingen Kældere gives Udgang til Gaden, og at brandmurede Gavle helt igennem opføres".

I September og Oktober holdes yderligere en Række Møder, flere „foranlediget af, at endeel af de Brandlidte har yttret Ønske om at erholde Forskud til Bygnings-Materialiers Indkøb". — Det vedtages at yde et saadant Forskud mod, at Kassererne sikrer sig, at Pengene virkelig anvendes som anført.

Endnu holder Kommissionen en Del Møder dette Aar; det sidste finder Sted 16. Decbr. i Kancelliraad Rommedahls Hus. Ved denne Lejlighed vedtages følgende:

„Til de mindre bemidlede giver Hr. Due i denne haarde Vinter et passende Forskud efter Conduite".

Ja, er det ikke, som disse faa Ord, tydeligere end lange Beskrivelser, stiller os Ansigt til An-

sigt med de Vilkaar, under hvilke Hobro 1812 gik Julen i Møde.

* *

Til de andre Ulykker kommer nu, som for antydet, hele Landets fortvivlede Stilling.

Danmarks Pengevæsen var omkring Aar 1800 ordnet paa den Maade, at Montenheden var 1 Rigsdaler Kurant. (1 Rdl. Kurant a 6 Mark a 16 Skilling lig $^4/_5$ Specie, lig 3 Kr. 20 Øre.) Altsaa er Pari-Kursen 125, hvilket vil sige, at 125 Rdl. Kurant i Sedler lig 100 Specier (100 Kr.) i Sølv.

Saa begynder 1807 den ulykkelige Krig med England. København bombarderes, Flaaden tages, Handelsskibene opbringes i store Mængder af Englænderne — Hobro kan efter fattig Evne tale med herom — og vore raske Søfolk føres til de engelske Fangeskibe („Prisonen").

Regeringens Udgifter stiger under disse Forhold fra Aar til Aar, medens Indtægterne daler, og den griber da til den daarlige Udvej at forøge Seddelmængden uden at være i Stand til at indløse Kurantsedlerne med Sølv. Statsgælden stiger paa den Maade uhyre, og alene Seddelgælden udgør 1813 den Sum af 142 Mill. Rdl. Kurant.

En almindelig Mistro gør sig selvfølgelig gældende over for disse Pengesedler, de daler altsaa i Værdi, hvilket atter kan udtrykkes ved, at Kurstallet paa dem stiger. 1808 er Kursen omkring 200. 1810 er den oppe paa mellem 400 og 600, og 1812 er den en Tid omkring 1000, hvilket altsaa vil sige, at 1000 Rdl. Kurant (Sedler) indløses med 100 Specier (Sølv). I 1813 — ja, det lyder næsten utroligt — er Kurstallet en enkelt Gang over 10,000 (Ti Tusinde).

Rede Sølv er næsten ikke til at opdrive, kun de usikre Sedler bruges Mand og Mand imellem. Og man forstaar let, hvilken Nød der maa være til Huse hos Folk paa faste Lønninger. Andre rammes naturligvis ogsaa, mindst Bønderne, hvis Produkter betales med meget høje Priser, uden at Udgifterne hertil i Forhold stiger. Ja, man maa vel nærmest regne, at Landbrugerne har en øjeblikkelig Fordel, som ganske vist kun vejer lidt mod den haarde Landbrugskrise, som faa Aar efter indtræffer.

Til sidst indtræder Statsbankerotten, idet Forordnin-

gen af 5. Januar 1813 bestemmer, at de gamle Kurantsedler skal indløses ved nye Sedler (Rigsbankdalersedler) i Forholdet 6 Rdl. Kurant lig 1 Rigsbankdaler (Rbdl.), lig $^1/_2$ Specie, lig 200 Øre.

Altsaa en Nedsættelse til $^5/_{48}$.

Men derved er Vanskelighederne ikke løst, selv om Regeringen paa en let Maade har skaffet sig af med en hel Del Gæld; den resterende er endnu for stor i Forhold til Indtægterne. Der medgaar nemlig aarlig 9 Mill. Kr. til Statsgældens Forrentning og Afbetaling af en samlet Statsindtægt paa 24 Mill. Kr. Og hele Ordningen er blevet forkvaklet derved, at man har indløst Sedler med Sedler, ikke med Sølv; og derfor har Folk heller ingen Tillid til de nye Rigsbanksedler, hvorfor disse daler i Værdi, en Tid endog temmelig langt ned. — Banken, som udsteder disse Sedler, kaldes Rigsbanken. — For at skaffe den et Grundfond har Regeringen lagt en bestemt Afgift paa al fast Ejendom i Landet, Bankheftelsen, som saa skal ydes i Sølv.

Efter Freden i Kiel 1814 bedres Pengeforholdene Aar for Aar. „Navneværdien" (N. V.) paa Sedlerne nærmer sig „Sølvværdien" (S. V.); men først efter 1818, da Rigsbanken bliver til en Nationalbank under en Ledelse, uafhængig af Regeringen, gaar det rask fremad.

At en stærk Prisstigning paa alle Varer bliver en naturlig Følge af hele Krisen, er jo let at indse. Det bekræftes ogsaa for Hobros Vedkommende ved nogle Omtaksationer, foretaget i de sidste Maaneder af 1812 over en halv Snes Ejendomme. Disse, som paa Grund af Ejerskifte eller andet er forandret og forbedret noget, beregnes nu af Hensyn til Materialiernes og Arbejdslønnens Stigning til ret betydelige Summer. En Ejendom, som 1811 er ansat til 1760 Rdl., takseres her til 5,620 Rdl.; en anden stod 1811 til 1990 Rdl., nu 12,500 Rdl., og saaledes videre i omtrent samme Forhold.

— — —

Saa har da den lille Bys Indbyggere holdt Jul 1812. Mørke Aneler har opfyldt Sindene, Savnet af Hjemmet har været stort hos mange, trods gode Menneskers Hjælp; en haard Vinter har hærget Landet og lagt et stort Plus til de øvrige Ulykker.

Ja, saadan har Stillingen væ-

ret, da den gamle Kirkes Klokker kimede Julen ind og kaldte sin hjemsøgte Menighed til sig. Men vi tør tro, at det glade Julebudskab ogsaa har fundet Vej selv til de mest fortrykte gennem Pastor Spurs varme Forkyndelse og givet dem Mod til at tage Kampen op i det Aar, som stundede til, det Aar, som vel blev det tungeste at komme igennem.

Franciska Spur.

II.
BRANDEN 1813

Aaret 1813 oprandt med stærk Frost. Fjorden holdt sig længe tillagt med Is, og den lille By led haardt ved Vinteren. Saaledes gik Januar, og man var naaet til Tirsdag d. 2. Februar — Kyndelmisse Dag. Folk syntes at kunne spore Vejrforandring og glædede sig hertil. Da blev med ét alles Tanker henledt paa en frygtelig Begivenhed, en ny Ildebrand.

Det er om Aftenen mellem Kl. 6 og 7, at Ilden opstaar i Købmand Jens Michelsens Baghus. — Med rivende Fart omspænder den de lave Bindingsværksbygninger, i hvis Straatag den finder rigelig Næring. Snart er Naboejendommene, der begge er straatækkede, i Brand. Derfra springer Ilden over Lillegaden og fænger i Feldbereder Niels Johansens Gaard. Dermed er Ejendommen Syd for, tilhørende Guldsmed Frost, ogsaa fortabt, og — hvad værre er — Ilden faar nu fat i Husene paa den østre Side af Adelgaden. Mens Raabene Brand! Brand! lyder over den lille By, opstaar en frygtelig Forvirring.

Hos Brandinspektøren, Kbmd. Peder Duc, er der samme Aften stort Selskab. Gæsterne er just ankommet, da Ilden bryder ud. Alle er klar over den truende Fare for den straatækkede By. Endnu er jo Skrækken fra 19. August f. A. i frisk Minde.

Vi ser for os den hyggelige „Sal" i det gamle Købmandshjem som Skuepladsen for stor Bevægelse. Damerne i de stilfulde Empiredragter og Herrerne i Kjole, Knæbenklæder og Silkestrømper — det var jo Selskabsdragten paa den Tid — alle er de i Opbrud.

Blandt Gæsterne er Pastor N. C. Spur. Han er en af de første, som tager Del i Redningsarbejdet.

Købmand Peder Duc leder som Brandinspektør Slukningsarbejdet og udviser megen Koldblodighed, og Sprøjtens Mandskab, lige fra Brandmesteren og Straalemesteren til de mange Brandsvende, opfylder i enhver Henseende sin Pligt.

Paa vestre Side af Adelgaden faar man Branden begrænset til at omfatte de nævnte 5 Ejendomme (fra Kirketrappen til den nuværende Havnebane). Tilbage er der at bekæmpe Ilden paa østre Side. Paa denne Tid raser den her med voldsom Kraft. De røde Ildsluer slynger sig i Vejret, ud og ind, ned og op, frygtelige at se til med den mørke Himmel som Baggrund.

Røgen antager fantastiske Former, som den i tætte Skyer vælter ud over Fjorden, smygende sig gennem de bladløse Træer i Haverne.

„Er det Byens Undergang, som forestaar?"

Spørgsmaalet gaar fra Mund til Mund blandt den tætte Skare, som har taget Plads paa den høje Kirkebakke. Først hviskes det ud;

men snart lyder det tydeligere og tydeligere, mens Bulderet stiger op til Mængden dernede fra de brændende Steder, blandet med Menneskeraabene, Vandstraalernes Hvislen og Flammernes Knitren.

Men Brandvæsnet giver ikke tabt. Mod Syd er Ilden nu naaet frem til Jens Brandenborgs Ejendom (omtrent hvor nu Sagfører Andersen bor.) Dette Bytte kan man ikke fravriste den; men det næste Hus, tilhørende Apoteker Rose (men beboet af en anden), kæmpes der en haard Kamp om. Den lille 5 Fags Bygning er forsynet med Tegl, det giver Haab. En Del af Tagværket hugges ned, og Murene sønderbrydes, og disse kraftige Foranstaltninger krones med Held. Ilden kan ikke komme længere frem denne Vej.

To Ejendomme til, og Skibsgaden vil være naaet. Her bor Pastor Spur (nu Købmand Rasmussens Ejendom). Saa nær har han og Familie altsaa været ved at blive brandlidt anden Gang.

Det er mod Syd. Hvordan staar det til mod Nord? Branden er her naaet til Købmand Lauritz Schiellerups Gaard og Jens Fiks Enkes Sted (hvor nu Banken og Havnebanen er.) Til alt Held bærer Vinden noget bort herfra, ellers er Schiellerups straatækkede Gaard gaaet med som de 4 Syd for. Nu beskadiges den en Del paa Tag og Vinduer ligesom Nabostedet.

* * *

Da Hobro Indbyggere kommer sig lidt efter det frygtelige Slag, spørges der: „Hvem er den skyldige?“ thi det synes klart for alle, at Ilden er blevet paasat. Mistanken faar snart en bestemt Retning og viser sig rigtig.

Ved „Præliminær Forhøret“ d. 6. Februar, som Byfoged Rommedahl afholder, „oplyses det nemlig og tilstaas af vedkommende, at Ilden forsætlig er paasat i Købm. Jens Michelsens Baghus, hvori der var Lyng og Tørv, og at hans Tjenestepige Anne Cattrine Nielsdatter har forøvet denne Misgerning, hvorfor al videre Undersøgelse angaaende Ildens Opkomst og Aarsag anses for overflødig.“

Denne unge Pige var netop den mistænkte. Hun var bondefødt der paa Egnen og for ikke lang Tid siden kommen i Jens Michelsens Tjeneste som Barnepige.

I en Tilstand af Fortvivlelse havde hun uden egentlig at gøre sig klart, hvad hun foretog sig, listet sig ud i Baghuset hin Februaraften og paasat Ilden, nærmest for at skjule en Forseelse.

* * *

Den 10. Februar bliver første Brandret sat. Naar det har varet saa længe, er Grunden den, at Jens Michelsen har været fraværende nogle Dage.

„Men skønt han endnu ikke er hjemkommen, finder man dog ingen Anledning til længere at udsætte dette Forhør, efterdi hans Forklaring efter Omstændighederne ej kan være af nogen Vigtighed."

Foruden Due og Keyser er Med-Assistenten, Kjøbm. Fr. Juul, mødt. Deres Forklaring stemmer overens og gaar ud paa, at Brandmandskabet har opfyldt sin Pligt fuldt ud, at Brandredskaberne har været i god og brugbar Stand, samt „at der efter Ildens Opkomst snarest muligt skete Anskrig."

Ved samme Lejlighed afgives en Erklæring over, hvilke Bygninger der nedbrændte. Dette samt Opgørelse af Brandskaden gemmes lidt. Først et Par Ord om Anne Cattrine Nielsdatters Skæbne.

Der gaar et Gys gennem den lille By, da Dommen falder, den Dom, der lyder paa Døden; først skal Delikventens Hoved afhugges, hvorpaa Legemet skal opbrændes.

Vel er Harmen mod hende stor hos mange for den Ulykke, hun har bragt over Byen; men mere og mere trænger den Tanke sig frem, at hun jo dog ikke er stort andet end et Barn, som ved Forholdenes Ugunst er ført til at blive Brandstifterske.

Men Retten gaar sin Gang gennem de forskellige Instanser, og der falder mere Ro over Beboerne i den lille By. Man begynder at rydde op efter Ulykken og at opføre Byen paany, indtil alt Arbejde herpaa standses ved den sørgelig bekendte Vinter 1813—14, „Kosakvinteren", som man plejer at kalde den, en af de strengeste Vintre, som vort Fædreland nogen Sinde har kendt.

Under alt dette sidder Anne Cattrine i sin Celle. Af og til faar hun Besøg af Pastor Spur og hans deltagende Hustru Franciska Spur, Digteren B. S. Ingemanns Søster. Paa forskellige Maader søger de at sprede

lidt Solskin over den unge Piges Tilværelse.

Og saa kommer da den Dag i Marts 1814, da hun med sit Liv skal sone, hvad hun har forbrudt.

I tætte Skarer er Folk strømmet til fra Omegnen; men Mynde forfærdelige Øjeblik kommer.

Ogsaa Franciska Spurs Tanker er hos den unge Pige, og hvor gerne vilde hun ikke være noget for Anne Cattrine i denne Stund; dog maa hun holde sig i Ro, hun taaler ikke

Dorthea Thomsen.

dighederne er forberedt herpaa og har sørget for Assistance til Ordenens Opretholdelse.

I Optog føres Anne Cattrine Nielsdatter gennem Byen. — Toget gaar lige forbi Pastor Spurs Ejendom. Selv er han med at bringe hende den sidste Trøst, og han staar ved hendes Side paa den „brune Bakke", da denne Dag at se den dødsdømte.

— Der gaar et Par Timer, da stiger en Røgsøjle til Vejrs derude paa Bakken.

Dommen er fuldbyrdet.

— — —

Gaar man ad Vester-Bakker, ligger den „brune Bakke" paa venstre Haand, dèr, hvor Vejen gaar fra til Thostrup Hovgaard.

For en Del Aar siden fandtes endnu Hulvejen, som førte til Bakkens Top.

* * *

Brandskaden paa Ejendommene ved sidste Brand opgøres 10. Februar 1813 af Taksationsmændene, Murermester Jens P. Pedersen og Snedker Niels Christensen Møller, samt Kobbersmed Laurits Keyser og Fuldmægtig Olsen.

Vi tager de afbrændte Ejendomme i Rækkefølge og begynder paa vestre Side af Adelgaden med Sadelmager Peder Winthers lille Gaard (nu Havnebanen.) Den lille Ejendom med Forhus, Sidehus og to Tværhuse — alle tækket med Straa — er total nedbrændt. Forsikringssummen er 410 Rdl. Syd derfor har Købmand Jens Michelsens Gaard ligget med sine 5 straatækkede Bygninger, — forsikret for 12,500 Rdl. ved Omtaksationen 1812. Og den nedbrændte Ejendom ved Siden (Hjørnet af Adelgaden og Lillegaden) tilhører Farver Erik Kehlet. Forhuset til Gaden har været paa 11 Fag, Sidehuset til Lillegaden ikke mindre end 37 Fag (heri Farveriet); desuden har der været et Tværhus og et Sidehus i Gaarden, alle straatækkede. Gaarden har først tilhørt Madam Heegaard, er derefter gaaet over til Svigersønnen Erik Kehlet, som har forbedret den en Del, hvorefter den ved Omtaksationen 1812 er ansat til 14,000 Rdl. Paa den anden Side Lillegaden findes Ruinerne af Feldbereder Niels Johansens Gaard, forsikret for 510 Rdl., og umiddelbart Syd derfor er Guldsmed Frosts Hus nedbrændt; Forsikringen er 210 Rdl. Huset har været beboet af Skomager Niels Mellerup. Videre Syd paa findes en Have, som skraaner op mod Kirkegaarden, og som støder op til det eneste Hus, der er sparet paa denne Side Adelgaden, naar da undtages den søndre Konsumtionsbod. Huset tilhører 1813 Murermester Søren Schiæff, er kun paa 6 Fag og straatækket. (Bundtmager Eriksen har senere boet her.)

Som før omtalt blev Ilden paa Adelgadens østre Side begrænset ved Jens Fiks Enkes Sted og Købm. Laurits Schiellerups Gaard. Skaden paa disse to Ejendomme takseres til 300 Rdl. Syd for har Ilden fortæret fire straatækkede Ejendomme,

hvis Ejere er Murermester Peder Geertsen, Købmand Christen Juul, Gjørtler Thomas Mollerup og Politibetjent Jens Brandenborg. Dermed er vi naaet til Apotheker Roses lille Hus, hvor Ilden standsedes. Skaden paa dette er 50 Rdl.

Syd for bor Murermester Jens P. Pedersen (Taksationsmanden) og Pastor Spur. Paa den anden Side Skibsgaden ligger endnu Madam Brochners lille Sted, og med disse tre Ejendomme er alt nævnt, hvad de to Brande har sparet paa Adelgadens østre Side.

Alt i alt er der nedbrændt noget over 100 — eet Hundrede — Bygninger.

Forsikringssummerne er for Geertsens, Mollerups og Brandenborgs Ejendomme henholdsvis 450, 380 og 250 Rdl. og for Christen Juuls store Gaard 8,310 Rdl. (Omtakseret 1812). — Juul havde nylig købt Ejendommen af Madam Bigum og var endnu ikke tiltraadt den, da Ilden brød ud. Derimod boede to af de tidligere brandlidte, Købmændene Jørgen Bigum og Jakob Sørensen, med Familie her og havde hver for sig anskaffet Købmandsvarer, Indbo, Bygningsmaterialier og mere; alle disse Sager gik nu op i Luer. Altsaa to Gange sat paa Gaden i Løbet af et halvt Aar og sidste Gang endda i den strengeste Vinter! —

Brandskaden paa Bygningerne ved denne sidste Brand er noget over 37,000 Rdl. Kurant. Man faar et Begreb om Ildens frygtelige Rasen, naar Taksationsprotokollen opgiver „det overblevne Træ, Jærn og Steen" til en Værdi af 3 Rdl. K. for Juuls Gaard, 10 for Kehlets og 20 for Jens Michelsens. —

Naar Brandskaden her synes større end forrige Gang, skyldes det Pengekrisen. I Virkeligheden er de Værdier, som gik tabt 19. Aug. 1812, langt de største.

* * *

Man skulde tænke sig, at Borgerne efter den første store Ulykke havde bestræbt sig for at faa Skorstene, Køller m. m. bragt i Overensstemmelse med Brandloven; men det skete ikke. Nej! Der skulde mere til for at ruske dem op af deres Ligegyldighed i saa Henseende. Og Branden nu sidst gik for saa vidt ogsaa upaagtet hen; men den vakte Myndighederne.

Ved Eftersyn hen paa Aaret 1813 over Skorstene og Malt-Køller forefindes en hel Del Mangler. Kort Tid efter indkaldes Ejerne for Brandretten at gøre Rede for de nærmere Forhold; flere af Byens ledende Mænd er her imellem. Nu paalægges det alle inden 14 Dage at faa Sagerne i Orden, ellers Mulkt; men kun modstræbende lystres Ordren.

* * *

Ogsaa ved de ny Bygningers Opførelse er der mange Ting at paatale; men disse Sager skal ikke fremdrages her, derimod Spørgsmaalet om hele Brandvæsenets Forbedring.

Da Købmand Peder Due overtog Stillingen som Brandmajor efter Guldsmed Samuel Lindrup, var Forbedringen af Byens Brandvæsen en af de Opgaver, som der blev ham paalagt. I den korte Tid mellem 1. og 2. Brand skete ikke noget i saa Henseende af Betydning ud over de nødvendige Reparationer. Men efter 2. Februar 1813 tog man fat, saa godt Byens Fattigdom tillod det.

Saaledes nævnes 4. August 1813, at der „paa Byens Torv er foranstaltet en Brønd kastet, som med det første skal blive forsynet med Post". Men samtidig føjes der til, at det er „umuligt nu for Tiden, at Byens fattige og for største Delen ruinerede Indvaanere kan anskaffe sig nye Læderbrandspande igen, hvorfor man udbeder sig Tilladelse til at anskaffe Træspande i Stedet".

I Novbr. 1814 opgør Brandassistenten, Kobbersmed Laurits Keyser, Byens Brandredskaber til følgende:

„a. En stor Kaaber-Sprøjte paa fire Hjul med dobbelt Slange.
b. Et Vandkar, staaende paa en Hug.
c. 10 Stkr. Mallede Ege Vand-Tønder med Jern-Giorde.
d. 12 Stk. Mallede Træspande med Jern-Greb og -Giorde.
e. 5 Brand-Hager med Jernlænke og dertil hørende Reb.
f. 4 Brand-Økser.
g. 3 Brandstiger.
h. En Træ Vand-Tragt med Kaaber-Pibe.

Alt i forsvarlig Stand."

Og dertil kommer saa de Haandsprøjter m. m., som de enkelte Borgere ligger inde med.

Alt i længere Tid har en ny Sprøjte været bestilt hos Kobber-

smed Keyser, som dog først faar den afleveret hen i Aaret 1815. — I August samme Aar holdes Brandret. Kancelliraad Rommedahl er paa Grund af Svagelighed repræsenteret ved Fuldmægtig Jansen (den senere Byfoged). I dette Møde frasiger Købmand P. Due sig Hvervet som Brandinspektør. Under vanskelige Forhold er han traadt til for 3 Aar siden. Nu er hele Byens Brandvæsen under hans Ledelse forbedret betydeligt, derfor kan han med al mulig Respekt trække sig tilbage, saa meget mere, som hans Tid er i højeste Grad optaget af det Hverv, han beklæder som Kasserer for de brandlidte.

Som Brandinspektør udnævnes Laurits Keyser, den tidligere Assistent, og i hans Sted indtræder Farver Kehlet. (Den anden Assistent er tidligere bleven nævnt, nemlig Købm. Juul).

„Til Bestyrelse ved Vandkiørselen og Vandbæring ved Sprøjterne" udnævnes Købmand Jacob Sørensen. Dernæst ordnes det saaledes, at hver af de to Sprøjter faar en Brandmester, Rodemester, Sprøjtemester samt Straalemester (denne sidste med Assistent), desuden ansættes et Par Mand „ved Økserne" og „ved Hagerne", flere „til Pompen" og „til Slangen", og en halv Snes Mand ansættes til Vandbæring.

„Til Reserve ved Pompen i Ulykkestilfælde ansættes Byens Haandværkssvende".

I samme Brandretsmøde indstiftes „Tordenvagten" saaledes, at hver Sprøjtes Mandskab skiftevis skal møde ved Sprøjten i paakommende Tordenvejr, — Mandskabet ved den gamle Sprøjte første Aar, og den nye Sprøjtes Folk andet Aar og saa fremdeles under en Mulkt af 1 Rbdl. N. V. for Udeblivelse. Det bestemmes endvidere, at ingen af Brandkorpset maa forlade Byen uden først at melde Brandinspektøren det.

Hele Udgiften ved Brandredskabernes Istandsættelse efter Brandene opgøres at være 1631 Rbdl. N. V.

III.
BYENS GENREJSNING

Der er i det foregaaende gjort Rede for den Kommission, som nedsættes i Anledning af Branden 19. August 1812. og det vil erindres, hvorledes den gennem de frivillige Gaver afhjælper den værste Nød og bevirker, at enkelte nye Bygninger rejses.

Da rammes Byen af den næste Ulykke, og Kommissionens Arbejde vanskeliggøres herved i høj Grad. Den tager imidlertid fat med stor Energi. 17. Febr. 1813 er den samlet og har til dette Møde indkaldt alle de brandlidte af 2. Februar. Det bestemmes her, at de frivillige Gaver, som indkommer — uden at være bestemt til nogen enkelt - indgaar i den Sum, som Kommissionen allerede har samlet, for at uddeles til alle brandlidte paa den Maade, Kommissionen finder bedst.

Enkelte af Giverne nævnes, — saaledes „Proprietair Meldahl til Bælum Nørgaard" og „Grosserer Springborg i Aalborg". Fra Beboerne i Sønder og Nr. Onsild Sogne er indkommen en Del Penge samt Halm og Havre. Pengene gaar i den fælles Kasse, hvorimod Naturalierne gives til Peder Due at uddele efter bedste Skøn.

5. Marts 1813 holdes næste Møde hos Byfoged Rommedahl. De brandlidte af 19. August og 2. Februar møder her frem at opgive Tabene i Følge Skrivelse fra „Det kongl. danske Cancellie".

Købmand Peder Grøn fremstaar først. Hans Gaard er forsikret for 3700 Rdl. K., men „kan ikke opbygges efter nærværende Tids Priser paa Bygnings-Materialier og Haandværksfolks Kost og Lønning under i det mindste 25,000 Rdl. K." . . . „Varelager, Meubler og Indboe, som blev fortæret ved Ildebranden, vil han eedelig bekræfte at beløbe sig til 10,000 Rdl. K."

Efter Peder Grøn træder Jens Hvilsom frem, og dernæst den lange Række af hjemsøgte Borgere, baade Grundejere og Lejere.

Da det mere er Hovedsummen, som har Interesse, skal her af enkelte Summer kun anføres:

Jørgen Bigums Gaard kan ikke opføres under 20,000 Rdl.,

og det brændte Indbo sættes til 10,000 Rdl.

For Købm. Niels Taanings Ejendom — Andr. Brendstrup opføres som Medejer opgøres Tabet til 50,000 Rdl. „Deres Vare Lager, Meubler m. m. beregnes til 100,000 Rdl.“

Blandt Lejerne, som har lidt Tab, kan der være Grund til at nævne Landmaaler Grøn (boende hos Købm. Grøn). Hans „Meubler, Indboe og Effekter“ ansættes til 10,000 Rdl. Og for Sognepræsten brændte „Meubler, Effekter, Bibliothek, Præsteklæder m. m.“ for 6000 Rdl. Endelig led Guldsmed Lindrup et Tab af 1000 Rdl. ved Værktøj m. m.

Efter at endnu en Del Lejere har faaet deres Tab opgjort, kommer Turen til de brandlidte af 2. Febr. Her kan fremdrages Farver Erik Kehlet, for hvem Tabene opgøres til 10,000 og 21,000 Rdl.

I hans nedbrændte Gaard boede desuden hans Svigermoder, Christiane Friderike Heegaard. Enke efter Farver Heegaard; hendes ødelagte Indbo bliver at erstatte med 6000 Rdl. Desuden opholdt Jomfru Ane Lene Heegaard sig der. „Hendes Fædrene Arv i Sengeklæder og Linned etc. ligeledes brændt.“ Tab i det mindste lig 5000 Rdl.

Jens Michelsens nedbrændte Gaard beregnes til 35,000 Rdl.; „hans Tab paa Vare Lager som Kiøbmand og Brændeviinsbrænder, 8 Kiør. som brændte, samt Meubler og Indboe“ angives til 30.000 Rdl.

Endnu skal nævnes Købmand Christen Juuls nedbrændte Gaard, som ved Branden beboedes af Købmd. Jacob Sørensen og Jørgen Bigum samt dennes Moder, Bagerenke Else Bigum.

Gaarden beregnes til 25,000 Rdl., og for Jacob S. og Jørgen B., med de nylig omtalte større Indkøb af Købmandsvarer og Møbler samt Bygningsmaterialier til deres afbrændte Gaardes Genopbyggelse, beregnes Tabene til henholdsvis 7000 og 8000 Rdl. Enke Else Bigums Tab fastsættes til 1000 Rdl.

I alt beløber Brandskaden for Bygningerne sig til 339,250 Rdl. Kurant og for Indbo, Varelager m. m. til 327,012 Rdl. K.

(Disse høje Summer — i Forhold til de tidligere Taksationer — er naturligvis en Følge af Pengekrisen.)

I Tilknytning til foranstaaende

bemærker Kommissionen følgende:

„Herved anmærkes, at de brandlidte hver for sig har angivet deres Tab saaledes, som samme foran er beskrevet og erbudet edelig at bekræfte samme, naar paafordres. — Det anmærkes tillige: at ingen af de brandlidte havde deres Varer eller Meubler assureret i Brandkassen. Endelig anmærkes, at goddædige Mennesker har ved frivillige Bidrag ved Sammenskud tilsendt Committeen til de brandlidte ca. 100,000 Rdl., hvilke eet Hundrede Tusinde Rigsdaler Dansk Kurant Committeen uddeler efter enhvers Trang og Skadelidelse."

Dernæst følger en kort Redegørelse om Planen for Byens Opbyggelse; men denne er alt angivet tidligere. Derpaa hedder det:

„Alle nye Bygninger, som opføres, maa belægges med Steentag og ellers bygges anordningsmæssig og i Henseende til Ildstæder, Kiøller, Smedestæder, Bagerovne etc. gjøres saa brandfrie som muelig. Det Straatække, hvormed Byen var belagt, har desværre virket det meste til Ildens saavidt omfangende Ødelæggelse." . . . .

„Byens Elendighed er stor, og de brandlidte gruer for at faae nye Bygninger opførte igjen; thi alle Bygningsmaterialier, Haandværksfolks Kost og Lønninger er stegne til mere end 10 dobbelt imod, hvad det var forhen, saa længe vi havde den gyldne Fred. — Guds og Kongens Naade er alleene i Stand til at redde Hobroe fra total Undergang."

* * *

Hobro Borgere banker ikke for gæves paa hos deres Konge. — Undersaatternes Vel laa altid Frederik den Sjette varmt paa Hjerte. Og selv om alt saa mørkt og truende ud paa den politiske Himmel, og Kongen derfor havde nok at tage Vare paa, har han dog ogsaa Blik for Nøden i den lille By. Saaledes befaler han under 13. April 1813 den kommanderende General at komme den brandlidte By Hobro til Hjælp med Haandværkere, som staar under hans Befaling. Og senere paa Aaret tillader Kongen, „at en Collect maa ombæres i Kiøbstæderne og paa Landet i Wort Rige Danmark for at indsamle Biedrag til de brandlidte i Hobroe."

Viljen til at hjælpe er stor

blandt det danske Folk — trods de strenge Tider.

De frivillige Bidrag er alt anslaaet til omkring 100,000 Rdl. K., og Kollekten indbringer i de følgende Aar et større Beløb.

Følgende Skrivelse belyser bedst Offervilligheden:

„Promemoria!

Det er næppe for meget sagt? At enhver Brandlidt Familie i Dannemark, har Fordring paa Nyeborg, ved dens, for 15 Aar siden ulykkelige 11te September, hvor Nyeborg, uden saa Tilstræk kelig Understøttelse og Gavmildhed, neppe havde blevet til. hvad den blev, ja, endnu er; naar ikke alle. saavel Kiøbstæder som Landsbyer, ja, hver enkelt, lige fra Greven, til Haandværksdrengen, ligesom kappedes om at lette og bortfiærne den Kummer, hvori Nyeborg Indvaanere den Gang var nedsunken.

Leiligheden til Giændgiæld er desværre for Haanden.

Det halve af Staden Hobroe er forvandlet til Aske, og Familierne i selv samme ynkværdige Forfatning, som hin Tid Nyeborgerne. Hobroe var ikke af de ringeste Stæder, i sine Understøttelser mod Nyeborg, det er derfor Pligt at afbetale denne Giæld. Enhver derfor, saavel af De, der Selv have nydt understøttelse i slige Ulykkelige Tilfælde, som enhver anden Ædelmodig, der er saa Lykkelig ey at have fristet saa haard en Skiæbne, bedes vemodigst at række disse ulykkelige Familier en hielpsom Haand i denne Deres Skrækkelige Forfatning. Og har jeg efter fleres Anmodning paataget mig Indsamlingen, der, naar dette har cirkuleret, skal, saavel dette som Beløbet blive afleveret til Hr. S. Hempel i Odense, imod Qvittering, og hvorfor i sin Tid vil blive Aflagt vedbørligt Regnskab i de Offentlige Tidender.

Nyeborg, den 30. August 1812.

Ærbødigst

Dahl."

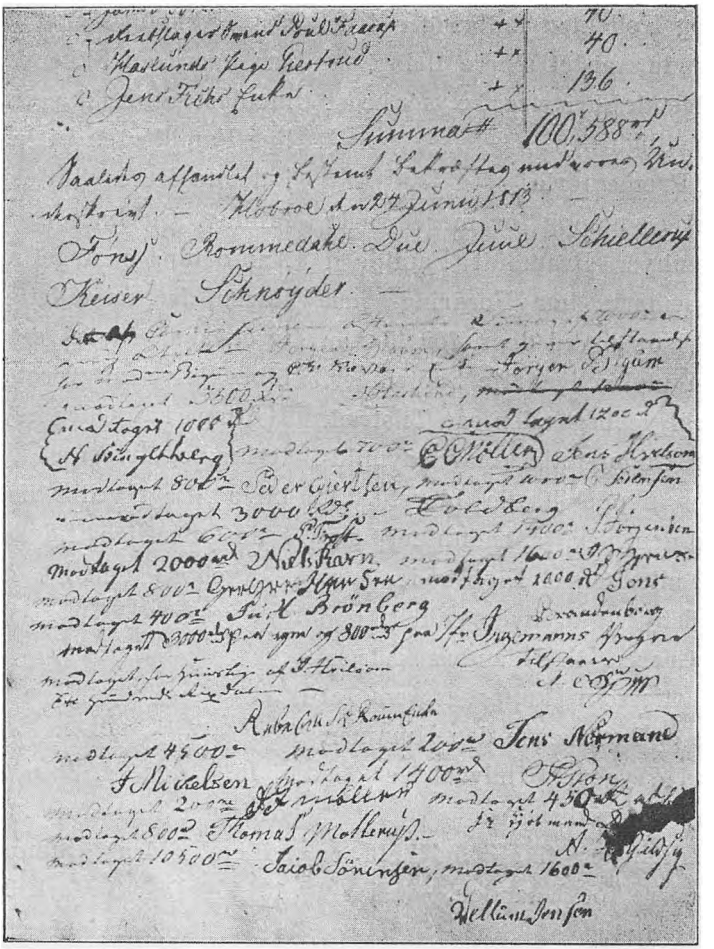
* * *

1813, den 24. Juni, finder Fordelingen Sted af de indkomne frivillige Bidrag. Summen er nu 104,270 Rdl. 3 Mark 3 Sk., og efter Afholdelse af en Del mindre Udgifter (Porto, Protokoller, Leje af Værelse til enkelte blandt de brandlidte og Henlæggelse af en Sum til Brandredskabernes Udbedring m. m.) bliver der tilbage at fordele 100,588 Rdl. K. Til Stede er hele Kommissionen

med Undtagelse af Medlemmerne Pastor Spur og Købmd. Jens Michelsen, der begge „finder det upassende, som selv brandlidt, at have Stemme i denne Samling".

I alt kommer 87 brandlidte, Grundejere og Lejere, i Betragtning.

Med de første Maaneder af 1814 indkommer ret betydelige Beløb, indsamlet ved Kollekten. Enkelte af Medl. i Kommissionen finder det nu rigtigst, at denne træder tilbage. De mener, „at en

De brandlidtes Kvitteringer ved den store Uddeling 24. Juui 1813.

Collect, som er blevet authoriseret af Hans Mayestæt Kongen, maa være forskiellig med Hensyn til Uddelingen af de ved samme indkomne Gaver fra den ved førstnævnte Opfordring indkomne Understøttelses Uddeling."

(Ordene „førstnævnte Opfordring" hentyder til, at Byfogeden og Præsten efter første Brand havde udsendt et Opraab om at komme de brandlidte til Hjælp ved frivillige Gaver).

Overøvrigheden ønsker imidlertid, at Kommissionen fortsætter sin Virksomhed, og derved bliver det. Dens Arbejde har hidtil været stort og frugtbringende; men skønt den har bestræbt sig for i hele sin Gøren og Laden at vise sig upartisk, har en Del af de brandlidte alligevel gjort den til Genstand for Angreb.

Da det viser sig, at de frivillige Gaver ophører ved Kollektbøgernes Ombæring, tænker Kom. paa at offentliggøre Regnskabet over hine. Hidtil har man nøjedes med at bringe en Tak paa de brandlidtes Vegne i næsten alle Landets Aviser.

Imidlertid strømmer Kollektpengene ind i rigelig Mængde, og Regnskabet udsættes da til senere, at det ogsaa kan komme til at omfatte Kollekten.

7. Marts 1814 holdes Møde angaaende anden Uddeling. Vinteren er det Aar — som før antydet — usædvanlig streng og varer ved med Frost og stærke Snestorme til omtrent Udgangen af Marts.

Et enkelt lille Træk belyser Forholdene: 20. Januar 1814 er Frederik den Sjette i Nyborg og agter sig over Store Bælt; men Isen og en voldsom Snestorm lægger ham saadanne Hindringer i Vejen, at han maa opholde sig 12 Dage paa Fyen og 5 paa Sprogø, før han kan komme videre frem. —

Ved sidstnævnte Kommissionsmøde er Amtmand Fønss ikke til Stede. Han har under 14. Februar tilskrevet Byfoged Rommedahl, „at den strenge Frost forbyder ham at komme til Møde."

Det bestemmes, at der i alt skal uddeles noget over 28,000 Rdl. K., fordelt i 53 Portioner.

Pastor Spur og Jens Michelsen træder tilbage, saa længe Fordelingen staar paa.

21. Juni 1814 er Kom. samlet „undtagen Jens Michelsen, som

ved Døden er afgaaet". En ny Uddeling af Kollekten staar for Døren, og to Dage senere foregaar den.

Amtmanden er her til Stede ligesom ved den næste store Uddeling i Oktober s. A. Der fordeles ved disse to Lejligheder henimod 19,000 Rbdl. N. V. (altsaa omtrent 114,000 Rdl. K.) mellem de brandlidte. Som tidligere træder Pastor Spur tilbage. Der tillægges ved denne Lejlighed Skolen 5500 Rdl. K., at en ny Bygning snarest kan blive rejst.

Da næste Uddeling finder Sted — det sker 15. Febr. 1817 — er Byfoged Jansen kommen i Stedet for Rommedahl, der paa Grund af Svagelighed har trukket sig tilbage. Der fordeles denne Gang 21,000 Rdl. K.

I dette Aar dør Pastor Spur. Han har lige til det sidste vist sig utrættelig i sin Færd som Medlem af Kommissionen.

* * *

Det trækker ud med Regnskabets Aflæggelse. Derfor varer det Kancelliet for længe, og i Decbr. 1818 meddeles det Kommissionen gennem Amtet, at et Regnskab fordres aflagt snarest. (Der gives kun en kort Frist.)

17. Decbr. 1818 er det færdigt fra Kommissionens Haand og sendes til Kancelliet. En længere Redegørelse medfølger. Heri staar blandt andet:

„Dette Regnskab have vi ei kunnet aflægge med den Fuldstændighed, som vi føle, det burde være skeet, naar det skulde ansees for et endeligt Regnskab."

Som Hovedgrund for Udsættelsen angives, at der endnu ikke er aflagt endeligt Regnskab for Kollekterne fra et Par Stifter. Desuden besværer Kommissionen sig over den korte Tidsfrist. — (Her synes at foreligge en Misforstaaelse, idet Amtets Skrivelse forudsætter, at der allerede i Oktober 1818 er givet Kommissionen Paalæg om Regnskabet, medens Kommissionsmedlemmerne hævder, „at de ingensinde har modtaget saadan Ordre fra Kancelliet".)

Videre hedder det i Redegørelsen: „Collegiet vil derfor mindre betragte det som et Regnskab, end som en fuldstændig Status, hvoraf det høigunstigst vil erfares, at de Klager, som skal være førte over Com. Medlemmer, er ubeføiede."

Da det har sin store Vanskelig-

hed ved Regnskabets Aflæggelse at faa alt med angaaende de betydelige Gaver „in naturalia", bemærkes der herom følgende: „En Deel Gaver er indkomne in naturalia, som efter Commissionens Bestemmelse af mig, Duc, er uddeelt efter bedste Overbevisning og Skiønnende, uden at jeg er istand til at aflægge noget specielt Regnskab derfor, da dette, formedelst de i meget smaae Partier blev øieblikkelige uddelte, var mig en Umuelighed, ligesom jeg ogsaa blev af Com. Medlemmer herfor fritaget. — Iøvrigt kan vi forsikre, at ingen har i saa Henseende klaget."

Nogle Summer, som Kom. af de indkomne Bidrag har beregnet til Brandredskabernes Istandsættelse samt til Hjælp til Skolens Opbyggelse, giver — i Forbindelse med enkelte andre Ting — Anledning til, at der hengaar nogle Aar, før Regnskabet godkendes. — Det skal dog med det samme siges, at intet af det, som er Kancelliet og Kommissionen imellem, kaster mindste Skygge paa de Hobro Borgere, der har Ansvaret for Fordelingen af de indkomne Gaver.

I alt beløber Pengebidragene sig til omkr. 300.000 Rdl. K., deraf er de frivillige Bidrag opgjort til 111,721 Rdl., Resten udgør Kollektbeløbene.

Vel er der i det foregaaende ved flere Lejligheder hentydet til Gavmildheden; men det skal endnu en Gang siges, og det helst saaledes, at Hobro Borgere altid har det i Erindring, at her staar vi overfor en storslilet Gave fra hele Landet til den lille, hjemsøgte By. Det er med den dybeste Beundring, at man gennemser de snart hundredaarige Kollektregnskaber fra Stifterne. Her følger By efter By med deres Bidrag, Herred efter Herred, og under disse Sogn efter Sogn. Mange Sogne har ydet flere Hundrede Rdl. hver, og blandt Byerne kan der være særlig Grund til at nævne de nærmeste. Aarhus har sendt 2575 Rdl. K., Randers 1292, Mariager 127, og Ebeltoft 321, og fra de øvrige Byer er der indsendt Summer af tilsvarende Størrelse. Selv fjerntliggende Smaaøer som Lyø, Drejø, Thurø og Strynø opføres med Bidrag. Den sidste endog med omtr. 200 Rdl.

Hist og her er intet opført; men det forklares nærmere: „Fra dette Sogn er intet indkommen, da Beboerne forhen have afgivet

et ikke ubetydeligt Bidrag til de Brandlidte". Enkelte Steder har Giveren taget det Forbehold, at bestemte Personer skal komme i Betragtning. Saaledes nævnes bl. andre: Madam Heegaard, Købmd. Jens Michelsen og Rebslager Foldberg.

I den Hovedsum, der for nylig er nævnt, er indbefattet et Kollektbeløb, som efter Regnskabets Indsendelse er tilstillet Kommissionen fra Sjællands Stift.

Disse Penge uddeles ved en Raadstuesamling 29. Marts 1819 i Hobro, hvor den konstituerede Amtmand, Hr. Kammerjunker Stemann, fører Forsædet.

Da det maaske kan interessere en og anden at se, hvor meget der tildeles de brandlidte i Forhold til de opgivne Tal, skal her til Slut angives nogle Summer.

Købm. Peder Grøns Andel opgøres i Regnskabet til 1566 Rbdl. 4 M. (9400 Rdl. K.); Jørgen Bigum og Jacob Sørensen, som jo to Gange har mistet Hus og Hjem, tildeles der henholdsvis 2955 Rbdl. og 2938 Rbdl. 2 M.

Købmændene Taaning og Brendstrup faar tilsammen 4336 Rbdl. 1 M., Farver Kehlet faar 2173 Rbdl. 2 M., og Jens Michelsens Enke 2276 Rbdl. 4 M.

*

Den Følelse af Forsagthed, som efter de to Ulykker lægger sig knugende over Hobro Indbyggere, hæmmer den første Tid Arbejdet paa Genrejsningen af Byen. Og det samme gælder den Smaalighed og Mistro, som fra en Del af de brandlidte gør sig gældende — ganske med Urette — overfor Kommissionen.

Men som Gaverne strømmer ind, begynder Indvaanerne at rejse sig og tage fat. Alt for længe har man haft de sodede Bjælkerester og nedrevne Mure for Øje. Nu ryddes der op, nye Materialier anskaffes, og et hidtil ukendt Liv rører sig i den lille By fra Sommeren 1813.

Om de faa Bygninger, som i Efteraaret 1812 og Foraaret 1813 rejses, vides kun lidt. I Taksationsprotokollen bemærkes 16. Decbr. 1812, at „et Huus med Enden til Gaden, murede Vægge, Tegl m. m." er rejst af Hattemager Niels Ravn paa hans afbrændte Gaards Plads. Og om de andre kan der ikke ses andet, end at det er Købm. Brendstrup og Enkemadam Schou,

som hver har opført et Hus og derved vist Vejen fremad.

I Slutningen af Maj og Begyndelsen af Oktober 1811 foretoges en Række Taksationer, som viser et Resultat, der i højeste Grad forbavser Læseren, naar Hensyn tages til den korte Tid og „Kosakvinteren".

Og hermed gives saa Ordet til de to Taksationsmænd og Fuldmægtig Holm:

Købmand Jacob Sørensen har opført en „Hoved-Bygning til Gaden, bestaaende af 18 dobbelte Fag med Port i 2 Fag, 2 Etage høi, af Ege Undertømmer Fur Bindingsværk, indrettet til 2 Stuer, 1 Boutik, 1 Sahl, 4 Kamre m. m., murede Vægge, Tegl."

Desuden opført et „Baghuus i Gaarden, 16 Fag med Svale." Vurderingspris for begge 9500 Rbdl. N. V.; ved Omtaksationen til „Sølv Værdi" 6. Oktober 1814 ansat til 3170 Rbdl.

Nord for har Taaning og Brendstrup begyndt Opførelsen af den Gaard, som senere skulde blive en af Byens største. Store Mængder af Materialier har de samlet sammen langvejs fra, og en Tid ledes Arbejdet af en Bygmester fra København.

1814 takseres to store Sidehuse og to Tværhuse, og det ses, at Smeden Villum Jensens Grund ved Siden af er købt.

Først 1827 finder Taksationen Sted over en „Hovedbygning til Gaden, 54 Alen lang, 15¾ Alen bred, 2 Etage høi, med Kielder under 16 Fag og Port i 2 Fag. Grundmuur, Ege Tømmer, indrettet til. I øverste Etage: 2 Sahle, 5 Kamre og 1 Kiøkken, og i nederste Etage: til 3 Stuer, 6 Kamre, 1 Kontoir, 1 Boutik og 1 Kiøkken". Desuden er der nu opført et nyt Sidehus i Gaarden foruden de tidligere nævnte.

Men vi gaar tilbage til Taksationen 1811 og fortsætter med det nye Hus, som er opført paa Hans Budesens Plads, og som ejes af Niels Svingelbjerg. Nord derfor har Smedemester Mathias Thorup købt Poul Jørgensens Grund og her ladet opføre et Tværhus paa 11 Fag, og paa den gamle Præsteboligs Plads er bygget to Ejendomme, tilhørende Bager Clemens Fischer og Skomager Niels Mellerup. Dernæst følger Peder Rasmussens lille Hus og Jørgen Bigums Købmandsgaard, denne bestaaende af a) „Forhuus, 5 Fag, murede Vægge, teglhængt, bygget af Ege Un-

dertømmer og Fur Bindingsværk, indrettet til 1 Stue, 2 Kamre og 1 Kiøkken" samt b) „et Sidehuus paa 13 Fag" og c) „et do. paa 6 Fag".

Og saaledes kan der fortsættes paa denne Side af Gaden til Murermester Peder Geertsens nylig opbyggede Hus. Rækken er dog ikke helt fuldstændig, bliver det først i de nærmest følgende Aar.

Paa vestre Side af Gaden gælder det samme. 1814 er her Vurdering over Købmd. Jens Michelsens „Forhuus til Gaden, 15 Fag med Qvist over de 2 Fag og Port i 2 Fag; Ege og Fur Bindingsværk, murede Vægge, Tegltag; indrettet til 3 Stuer, 1 Kammer m. m.", samt over 2 Sidehuse paa 8 og 17 Fag. Alle tre Huse er forsikret for 6150 Rbdl. N. V. (2470 Rbdl. S. V.).

Syd for følger Farver Erik Kehlets store Gaard, der omfatter en Hovedbygning paa 14 dobbelte Fag, et Tværhus i Gaarden paa 10 dobbelte Fag og et lille Sidehus. Alt takseret til 7200 Rbdl. N. V. el. 2690 Rbdl. S. V. Herefter omtales Feldbereder Niels Johansens, Guldsmed Frosts og flere andre Ejendomme, indtil vi kommer til Rebslager Christen Foldbergs Gaard, der beskrives saaledes: „Stuehuus til Gaden, bestaaende af 8 Fag, Ege Undertømmer, Fur Bindingsværk, murede Vægge, Tegl. Lovt over 6 Fag. 3 Stuer, 1 Kammer samt Kiøkken."

Endnu følger flere opbyggede Ejendomme, sidst „Andreas Brendstrups opførte Bygning paa en ubebygget Plads: Stuehuus til Gaden, bestaaende af 9 Fag, murede Vægge, teglhængt. Fur Under- og Overtømmer, 2 Stuer, 4 Kamre og 1 Kiøkken".

Alle de nye Huse er forsynet med Tegltag og paa et Par Undtagelser nær opført af Bindingsværk paa den Maade, som for nylig er beskrevet. Skønt det snart er hundrede Aar siden, staar en Del endnu, dog kun ganske enkelte i samme Skikkelse.

Flere vidner om god Smag hos de Mennesker, der har opført dem, et Par er endog fortrinlige som Arkitektur. Der er ingen Tvivl om, at Nutidsmennesker kunde og burde lære en Del af Byggesæt fra hine Tider.

Ellers imponerer Bygningerne os ikke, hverken ved Størrelse eller Indretning; de er bygget i

en fattig Tid, og det har sat sit Præg paa dem. Men for vore Oldeforældre har de sikkert staaet som anselige og fuldt ud moderne Boliger, hvad de jo ogsaa var i Forhold til de gamle Huse, der gik til Grunde ved Branden.

* * *

Endnu er der tilbage at omtale Skolen.

Som det vel huskes, havde denne sine Lokaler i det gamle Skolehus ved Siden af Kirken indtil Branden 1812. Dette bestod af 12 Fag, Bindingsværk, murede Vægge og Tegltag, var meget forfaldent og havde tidligere været brugt til Latinskole, indtil denne nedlagdes ved Forordningen af 1739.

„Har Hobro virkelig haft Latinskole!" vil maaske en og anden tænke og forbinde noget stort paa Skolevæsenets Omraade dermed. — — —

Det hænger saaledes sammen: Efter Reformationens Indførelse blev Kirke- og Skoleforholdene her i Danmark ordnet ved Kirkeordinansen af 1537. — (Dansk Udg. 1539 ved Peder Palladius). Heri hedder det:

„Wdy huer Kiobsted skal wære en Latine Schole oc duelige og bequemme forstandere, som dennom kunde regere."

Derpaa følger en længere Redegørelse over „Huorledis Scholerne skulle haffue seg", og det fremgaar deraf, at der i Smaabyer i Regelen kun har været den ene Skole, bestaaende af et Par Klasser, „Første" og „Anden Lektie".

„Første Lektie" blev da nærmest en Slags Folkeskole, hvor der lagdes Vægt paa Katekismus og ABC, medens ældste Klasse lagde Hovedvægten paa Latinen og derved uddannede Eleverne saaledes, at de kunde gaa over i „Mesterlektien" i de større Skoler.

I Tidens Løb viste Latinskolernes Ensidighed sig stærkere og stærkere, hvorfor Pietismens Mænd ved ovennævnte Forordning af 1739 nedlagde dem i Smaabyerne og i Stedet oprettede de saakaldte „Danske Kristendomsskoler". Her havde man frigjort sig for Latinens Favntag; men snart kom ogsaa disse Skoler til at trænge til Fornyelse, og det blev da Oplysningstiden, fra hvem denne udgik. — Alle kender Resultatet: Skoleloven af 1814.

I Hobro var Skolevæsenet blevet en Del forbedret 1811, vistnok ved Pastor Spurs Initiativ, og som Lærere virkede her to dygtige unge Mænd, Kordegn og Førstelærer Andr. Hansen Gildsig og Underlærer Jens Albæk.

Imidlertid bragte Skolebygningens Brand Aaret efter nogen Usikkerhed ind i Arbejdet, og i den følgende Tid havde man Lokale flere Steder, bl. a. i „Kirketerps Gaard" (nu Købmand Eybye).

Det første Resultat af Loven 1814 bliver, at Hobro faar en Skolekommission, som kommer til at bestaa af Sognepræsten og Byfogeden samt Kobbersmed Laurits Keyser, Købm. Schiellerup og Bogbinder H. Chr. Zimmermann, og 4. Juli 1817 foreligger Skoleplanen, approberet af Kancelliet. Dens § 1 lyder saaledes:

„Efter Hobroe Kiøbstads Folketal og Antallet af de skolepligtige Børn, hvilket af Skolecommissionen er opgivet til at være for Tiden 75, neml. i øverste Klasse 14 Drenge og 13 Piger; i nederste Klasse 28 Drenge og 20 Piger, bliver en Borgerskole efter Anordningens § 15 tilstrækkelig til alle Skolebørnenes Underviisning".

I § 4 henstilles, at „en ny Skolebygning snarest anskaffes eller opbygges", og det bør her iagttages, „at der bliver to Underviisningsstuer af passende Størrelse, at den første Lærer kan til Afbenyttelse for sig og Familie have en rummelig Dagligstue, et Sovekammer, et Pigekammer samt Kiøkken, Spisekammer, Brændehuus og Lejlighed til en Koe og dens Fourage. Saa bør og Skolebygningen have et passende Værelse med Kakkelovn for anden Lærer samt et Aflukke, hvor han kan have det ham tillagde Brænde i Forvaring".

I Forbindelse hermed er det naturligt at omtale den Løn, som tillægges Førstelæreren:

„Ruug 8 Tdr.; Byg 8 Tdr.; Penge 200 Rbdl. S. V. Græsning til en Koe paa Byens Fælled og til Fourage: 64 Lispund Høe og 96 Lispund halvt Byg-, halvt Rughalm. Brændsel: 6 Favne kløvet Bøgebrænde. Fri Boepæl; Højtidsoffer af Menigheden."

Andenlæreren, „som bør være ugift", tillægges der: „a) Til Kost: Ruug 3 Tdr.; Byg 3 Tdr.; Penge 12 Rbdl. S. V. b) I Løn:

80 Rbdl. S. V. c) frit Værelse til Logie; d) 1½ Favn Bøgebrænde med Plads til dets sikre Bevaring".

Men hverken Pastor Spur eller Førstelærer Gildsig faar Lejlighed til at føre Skoleplanen ud i Livet; begge dør 1817, Gildsig endog faa Dage efter, at Approbationen er kommen.

Det er den 25. Juli om Aftenen Kl. 8, at han er gaaet til Horsø for at tage sig et Bad i Fjorden. Han faar Krampeslag i Vandet og gaar til Bunds, og skønt han hurtigt bringes paa Land og føres til Apotheket, viser alle Redningsmidler sig frugtesløse.

* * *

1819 begynder det at lysne med Hensyn til den nye Skolebygning. En Sum af de brandlidtes Penge er tidligere henlagt til Opførelsen af en saadan, og den 29. September ovennævnte Aar modtager Skolekommissionen fra Købmand Søren Sørensens Enke, Johanne Marie Wassard, et Brev, hvoraf følgende skal anføres:

„Foranlediget af den Trang, Byen har til Skoleplads, og den Anmodning jeg saavel af den høie Amtsskoledirektion som Skolekommissionen har modtaget om velvilligen at afhjælpe samme, skjænker jeg herved Hobroe, den mig tilhørende Gaardsplads og Hauge, af forrige Kjøbmand Christian Hejbrochs Gaard, der er beliggende lige for Byens Torv, med 9 Fag derpaa staaende Udhuus, alt med de Herligheder, Rettigheder og Byrder, hvormed jeg den 16. Junii sidst har tilkjøbt mig samme ved offentlig Auktion, og imod at jeg fritages for Deeltagelse i Udgivter til Skolebygningernes Opførelse."

* *

Aaret 1820 gaar til Ende med forskellige Forberedelser. Først næste Aar — efter at Gavebrevet er udstedt 5. Febr. 1821 — tages der fat paa Skolens Opførelse. Bedste Materialier anvendes: Mur- og Tagsten er fra Flensborg, Tømmer hentes i Norge. Og hen paa Efteraaret staar Bygningen færdig.

(Ved Taksationen 1827 beskrives den saaledes: „Forhuus til Gaden, Grundmuur, 30 Alen lang, 15 Alen bred, Fur Overtømmer, Tegltag, indrettet til 2 Skolestuer, 1 Stue, 3 Kamre, Kiøkken og Gang".)

Og hertil hører saa Sidehuset, Sønden i Gaarden.

Da der — efter højere Ordre — „skal gives den nye Skoele Bygning en Indskrift, som kan vedligeholde Giverindens Minde", forfatter Komm. en saadan. Denne indhugges — med en lille Forandring — i en rektangulær Sten, som bliver anbragt over Indgangsdøren.

Der staar:

„Danneqvinden, Johanne Marie Wassard, afd. Kiøbmand Sørensens Enke i Hobroe, skiænkede Aar 1821 5 Tøn. Gaards- og Haugeplads m. m. til denne Skole, som samme Aar blev opført.

Velsignet være Giverinden!"

Ved Skolens Brand 1880 reddes Stenen og findes nu indmuret i Kommuneskolens Korridor.

* * *

I en Aarrække klarer Skolen sig med 2 Klasser og 2 Lærere. 1825 er Antallet af skolesøgende Børn ikke større end 8 Aar i Forvejen (altsaa 75). Udgifterne i denne Tid til alt, Skolen vedrørende, andrager aarlig omkr. 600 Rbdl. S. V., som lignes paa Byens Borgere efter en Inddeling i 9 a 10 Klasser.

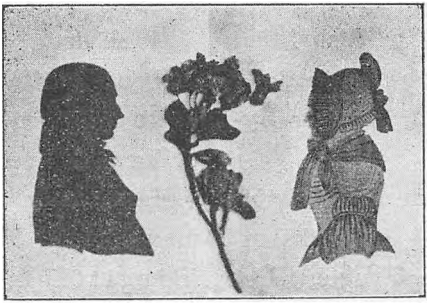
I Trediverne sker der en lille Stigning af Antallet af de skolesøgende Børn, og ved Eksamen i Novbr. 1845 er det oppe paa 92. Udgifterne er samtidig i jævn Stigning, indtil de pludselig i Slutningen af Fyrrerne naar op paa 1500 Rbdl. S. V. aarlig; men da er Borgerskolen ogsaa naaet til at beskæftige fire Lærere og yde en — efter Datiden — ret udvidet Undervisning.

* * *

Og hermed skal der sluttes. — Det Slægtled, som førte Hobro gennem Trængslerne, altsaa Generationen fra Frederik den Sjettes Dage, er ved 1840 gaaet i Graven. En Tid, præget af økonomisk Tryk og deraf følgende knappe Livsvilkaar, er dermed afsluttet.

Men for den lille By som for det hele Land er der skabt Betingelser for en Opgangstid. Denne udebliver heller ikke. Den dæmrer i Trediverne og bryder helt igennem i Fyrrerne. Og nu staar den nye Slægt parat, den Slægt, som gennem de trange Barndomskaar er blevet hærdet, styrket og i det hele dygtiggjort til at føre vort Fædreland fremad.

NOGLE BIOGRAFIER

H. Chr. Zimmermann og Hustru.

Efterfølgende smaa Biografier kan muligvis have Interesse i Tilknytning til det foregaaende. De er væsentlig bygget over Oplysninger, hentet fra Hobro Præstearkiv, som ved Sognepræstens Velvilje har været tilgængelig for mig.

* * *

Niels Christian Spur, Sognepræst til Hobro og Skjellerup, blev født 1776.

Faderen var Skibskaptajn og hjemmehørende i Vordingborg.

Drengens Hu stod til Søen, og denne hans Lyst var sikkert blevet opfyldt, om ikke følgende Begivenhed var indtruffen og havde formet hans Fremtid anderledes:

Paa en Rejse havde Faderen en Brodersøn med; men denne blev skyllet over Bord. Det gik Kaptajnen meget nær til Hjerte, og ved Hjemkomsten var han urokkelig i sin Beslutning:

„Nu skal Christian til Bogen."

1795 blev N. Chr. Spur da teologisk Student Huslærer hos Provst Ingemann i Torkildstrup paa Falster for dennes yngste Børn - deriblandt den senere saa bekendte Digter. Der har hersket det bedste Forhold mellem Lærer og Elever; Ingemanns „Levnetsbog" giver et tydeligt Vidnesbyrd herom.

Huslæreren blev senere forlovet med den næstældste Datter i Provstegaarden, den muntre Bolette Franciska Ingemann, og som nygifte rejste det unge Par til Jylland, hvor Pastor Spur havde Embede nær Mariager.

En Tid efter blev han Sognepræst for Hobro og Skjellerup

vist nok ved Embedsbytning med Pastor Warberg her.

Dette skete et Par Aar før Byens store Brand.

I Hobro udfoldede han — støttet af sin Hustru — en Virksomhed, der bar rige Frugter. Det tidligere skrevne vil være et Vidnesbyrd herom. Men kun en kort Tid faldt hans Gerning her. Som fyrretyveaarig var han en Mand, mærket af Døden; dog holdt han sig med beundringsværdig Kraft oppe til det sidste. —

31. Oktober 1817 indtraf Trehundredeaarsdagen for Luthers offentlige Fremtræden i Wittenberg. Der skulde i den Anledning afholdes Reformationsfest — ogsaa i Hobro, hvor et Kor skulde synge i Kirken.

Den syge Præsts Tanker var ved denne Fest, og fra sit Sygeleje indøvede han med sin Violin Koret.

Men under Festen døde han — 2. Novbr., kun 41 Aar. Seks Dage efter blev han begravet. Pastor Bergmann, Mariager, talte ved hans Kiste og forrettede Jordpaakastelsen.

Hvem kan vel sætte bedre Gravskrift over ham end hans Elev fra Torkildstrup:

„Han døde som Sognepræst i Hobro og efterlod til Enken og de to Børn og til mange Venner et kært og velsignet Minde."

Hans Enke overlever ham i mange Aar. Med sine to Børn (Birgitte, f. 1810, og Johan Henrik, f. 1815) bor hun i den gamle, straalækkede Præstegaard paa Hjørnet af Skibsgaden og Adelgaden. I en Aarrække har den yngste Søster, Nicoline Ingemann, været i Pastor Spurs Hjem (hun omtales saaledes som brandlidt 19. Aug. 1812); nu bliver de to Søstre sammen, indtil den yngste 1824 ægter Konsumtionstorvalteren i Hobro, Ritmester Fr. Georg Thorup, der 5 Aar i Forvejen er ankommen til Byen fra København.

Men allerede 1827 dør han, 57 Aar gammel.

Nogle Aar efter rejser Søstrene bort fra Byen og er til sidst i København, hvor Thorups Enke og Birgitte Spur dør den sidste 1855.

Den gamle Præstefrue drages nu stærkere og stærkere mod den lille By, hvor mange Venner endnu lever, og hvor Sønnen imidlertid er blevet Præst.

1862 kommer hun hertil. Seks Aar senere dør Sønnen, og Aa-

ret efter — 86 Aar gammel — dør hun selv som den sidste af de 9 Søskende fra Torkildstrup. (Billedet S. 17 stammer fra den nærmeste Tid efter hendes Ankomst til Hobro).

* * *

I Taksationsprotokollen fra 1781 omtales Købmand Mandrup Due som Ejer af den sydligste Købmandsgaard paa Adelgadens vestre Side i Hobro.

Sønnen Peder Due, f. 1766, tog Gaarden i Arv fra Faderen, men solgte den senere og købte Peder Kirketerps anselige Gaard i Byens modsatte Side.

I en længere Aarrække spillede han nu en førende Rolle i Hobro.

Det er jo alt fortalt, hvorledes han bar sin store Del af Byrden ved Byens Genrejsning; men ogsaa paa andre Omraader vidste hans Medborgere at tage hans gode Evner i Brug, ligesom hans Hjem blev et Midtpunkt i Byen, det Hjem, der stod aabent for rige saa vel som fattige.

Midt i Tyverne solgtes den gamle Købmandsgaard til Købmand (den senere Konsul) S. Sørensen, og Peder Due tog da selv Bopæl i den mindre Gaard umiddelbart Nord for. Den ledede han, indtil Sønnen Niels Andresen Due, der havde lært Handelen — først hos sin Fader og siden hos Købmand Sorvad i Mariager — i 1837 søgte og fik Borgerskab som Købmand og Detailhandler i Hobro og dermed overtog dennes Ejendom.

Sine sidste Aar tilbragte Peder Due dels i Hobro, dels paa Mors hos en Søn, som var Præst dèr. Her døde han i Juni 1842. Hans Lig førtes til Hobro og jordedes paa Byens gamle Kirkegaard.

Desværre er hans Gravsten ikke at finde. Det er vel gaaet den som saa mange andre, at de ved den nye Kirkes Bygning og Kirkegaardens Omlægning er gaaet til Grunde.

Men Mindet om denne gode Borger vil altid leve.

Hans Hustru var Johanne Marie Qvistgaard, som allerede døde 1831 i en Alder af omtr. 50 Aar.

* * *

Paa den Plads, hvor Snedker Jul. Jensens Ejendom findes, laa for mere end hundrede Aar siden en gammel, delvis straa-

tækket Købmandsgaard. Den ejedes af Enkemadam Kirstine Zimmermann og bestyredes af hendes ugifte Søn, Købmd. og Bogbinder Johannes Zimmermann. Enken døde 1812. og to Aar senere døde Sønnen, kun 38 Aar gammel. Nu gik Forretningen over til den yngste Søn, Hans Chr. Zimmermann og dennes Hustru Severine Dorthea Due, en Søster til Købmand Peder Due.

Mens de havde Gaarden, udvidedes Forretningen betydeligt, og paa forskellige Maader fik Zimmermann Lejlighed til at virke til Gavn for sin By.

Han døde 1835, 57 Aar gammel. Enken, der snart efter solgte Gaarden, levede endnu en Række Aar. Hun døde 1864 og var da over firsindstyve Aar.

* *

I Zimmermanns Ejendom indflyttede 1822 et nygift Par, Skrædermester Thomsen og Hustru. De boede der i 10 Aar og flyttede saa til Naboejendommen Nord for, som de havde købt af Niels Herstehoff.

Efter Thomsens Død 1855 ombyggede Enken Gaarden og blev boende der, saa længe hun levede.

Hendes Pigenavn var Dorthea Nielsdatter. Hun fødtes 1798 i Øster Landsogn ved Mariager, hvor Faderen ernærede sig som Smed. Hjemmet var fattigt; thi Familien var stor. Dorthea maatte derfor tidlig ud at tjene sit Brød.

Hun kom 1808 til Hobro i Tjeneste hos Byfogeden, gamle Kancelliraad Hjorth.

Ved hans Afrejse fra Byen – noget før den store Brand – flyttede hun til Frk. Kirketerp og tjente derpaa hende i 10 Aar.

1813 konfirmeredes hun i Hobro Kirke af Pastor Spur. Der var i de Tider kun Konfirmation én Gang aarlig; alligevel var Antallet af Konfirmander ved denne Lejlighed kun 6, 4 Drenge og 2 Piger.

Dorthea Nielsdatter fik følgende Skudsmaal af Præsten: „Hun havde gode Kundskaber og var sædelig."

Hun har altsaa forstaaet at tilegne sig de faa Kundskaber, der paa den Tid blev tilbudt Folk af hendes Stand. Og denne Kundskabstrang i Forbindelse med stærk Virkelyst holdt sig hele hendes Liv igennem.

Allerede mens Manden levede, holdt hun Pogeskole.

Senere var det andre Virksomheder, der optog hendes Tid, sidst Modehandel. Denne drev hun i ret stor Stil med flere Elever, der alle fik en grundig Uddannelse.

Selv gjorde hun Rejser til København — ja, endog til Hamburg — at gøre Indkøb til Forretningen.

Hovedinteressen knytter sig dog særlig til de to Smaabøger om Hobro, hun udgav 1868 og 1875. Gennem disse — af hvilke særlig den første er baade lærerig og fornøjelig — har hun givet et Eksempel, værdigt til Efterfølgelse.

Hun døde 1889.

Rettelser.

Side 3, 12 L. f. o. staar: »degynde dermed«, skal være: »deres Følger«.

Side 4, 12. L. f. n.: »Salgsaaret 1812« rettes til: »1811».